

CAIETE DE DREPT PENAL

Criminal Law Writings

Publicație trimestrială

Nr. 1/2023

Abrevieri.....	7
----------------	---

I. DOCTRINĂ

Sergiu Bogdan, Laurențiu-Vasile Negrean, Aplicarea instituției prescripției răspunderii penale din perspectiva jurisprudenței Curții Constituționale a României și a Înaltei Curți de Casație și Justiție.....	9
Oana Bugnar-Coldea, Infracțiunea de evaziune fiscală prevăzută de art. 9 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 241/2005. Mecanisme „clasice”, soluții problematice	27
Flavius-Bogdan Puie, TVA. Frauda de tip carusel în Uniunea Europeană.....	41
Ronaldo-Denian Florea, Condițiile precare de detenție. Piedică la executarea mandatului european de arestare.....	67
Daria Achim, Procesul <i>in absentia</i> la nivelul dreptului european. Comparație cu dreptul intern	82
Diana-Andreea Ardelean, Dificultățile cooperării judiciare europene în cadrul proceselor <i>in absentia</i>	94
Cristian-Andrei Ciornea, Judecata <i>in absentia</i> la nivel unional. Garanțiile procedurale	106

II. JURISPRUDENȚĂ

Oana Bugnar-Coldea, Evaziune fiscală. Omissionarea evidențierii în actele contabile ori în alte documente legale a operațiunilor efectuate sau a veniturilor realizate. Noțiunea de documente legale. Calculul prejudiciului. Neînregistrarea veniturilor, dar declararea acestora la organele fiscale. Forma continuă, continuată a infracțiunii.....	119
Anca-Ioana Negru, Încălcarea principiului loialității. Amenințarea martorului de către procuror și organul de cercetare penală în faza de urmărire penală.....	132
Bogdan-Mihai Dumitru, Obligarea la tratament medical, ulterior dispunerii unei soluții de clasare. Necesitatea existenței unei calități procesuale în cauză, de suspect sau inculpat	147

Aplicarea instituției prescripției răspunderii penale din perspectiva jurisprudenței Curții Constituționale a României și a Înaltei Curți de Casație și Justiție

DOI: 10.24193/CDP.2023.1.1

*Prof. univ. dr. Sergiu BOGDAN**
Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
Avocat, Baroul Cluj

*Drd. Laurențiu-Vasile NEGREAN***
Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
Avocat, Baroul Cluj

Application of the statute of limitations in light of the case-law of the Romanian Constitutional Court and of the High Court of Cassation and Justice

□ ABSTRACT

The statute of limitations of criminal liability has recently become one of the main topics of debate in the Romanian legal environment. With the publication of the Romanian Constitutional Court's Decision no. 358/2022, issues related to the application of the statute of limitations started to appear in the judicial practice.

Approximately one year after the publication of Decision no. 358/2022 of the Romanian Constitutional Court, the authors intend to analyse through this article the main problems identified in the judicial practice with reference to this matter.

The present study also aims to analyse the legal problems related to the application of the statute of limitations in the procedure of the appeal for annulment.

□ **Keywords:** *statute of limitations of criminal liability, Decision no. 358/2022, Decision no. 297/2018, appeal for annulment, more favourable criminal law*

* sergiu.bogdan@law.ubbcluj.ro,

** laurentiu-vasile.negrean@law.ubbcluj.ro.

I. Context

Din punct de vedere istoric, prescripția răspunderii penale constituie o instituție a dreptului penal cunoscută încă din perioada romană¹. Astfel cum s-a arătat și în doctrină, rațiunea existenței acestei instituții poate fi conturată în jurul noțiunii de *uitare*². Deși această instituție nu este una nouă, având, astfel cum am arătat, o istorie îndelungată, problematicile care gravitează în jurul acesteia sunt departe de a fi tranșate.

Astfel, contextul național legislativ și jurisdicțional din ultimul an a readus în prim-planul dezbaterilor juridice instituția prescripției răspunderii penale (împreună cu instituția întreruperii cursului prescripției răspunderii penale).

Prezentul articol își propune să analizeze modalitatea de aplicare a instituției prescripției răspunderii penale în practica judiciară ulterior apariției deciziei nr. 358/2022 a Curții Constituționale a României³. În acest sens, prezentul studiu va aborda atât elemente de teorie, cât și elemente de practică judiciară.

În ceea ce privește cadrul normativ, odată cu intrarea în vigoare a noului Cod penal, art. 155 alin. (1) a avut următorul conținut: „*Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză*”.

Lecturând textul articolului citat mai sus se poate observa o diferență față de Codul penal din 1969, cea din urmă reglementare statuând în cadrul art. 123 alin. (1) următoarele aspecte: „*Cursul termenului prescripției prevăzute în art. 122 se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act care, potrivit legii, trebuie comunicat învinuitului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal*”.

Practic, în conformitate cu vechea reglementare, cursul termenului de prescripție a răspunderii penale se întrerupea prin îndeplinirea oricărui act care trebuia să fie comunicat învinuitului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal⁴.

În Expunerea de motive nu se precizează expres motivul renunțării legiuitorului la sintagma „*care, potrivit legii, trebuie comunicat învinuitului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal*”. Totuși, posibil ca această eliminare a

¹ Una dintre primele legi cunoscute în care se poate identifica existența instituției prescripției răspunderii penale este reprezentată de *Lex Iulia de adulteriis*. A se vedea Tr. Pop, *Drept penal comparat. Penologie și știință penitenciară*, vol. III, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1924, p. 479-480.

² Pentru o analiză din perioada interbelică a justificării existenței instituției prescripției răspunderii penale, a se vedea Tr. Pop, *op. cit.*, p. 482. Astfel cum marele profesor Traian Pop arăta, „*după un timp destul de lung societatea uită infracțiunea sau condamnarea, turburarea produsă prin infracțiune dispăre, și astfel nu este util a reinvia trecutul uitat, a deschide rana închisă, căci aceasta este în detrimentul liniștei sociale*”.

³ Publicată în M. Of. nr. 565 din 9 iunie 2022.

⁴ Sub vechea reglementare, textul era interpretat atât în sensul în care pentru întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale era suficientă existența unui act care trebuie comunicat suspectului sau învinuitului, cât și în sensul în care acest act trebuia efectiv comunicat suspectului sau învinuitului. A se vedea I. Oancea, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 474. Acest din urmă autor arată astfel că: „*O condiție, pe care trebuie s-o îndeplinească aceste acte, este ca ele să fie comunicate sau să trebuiască a fi comunicate învinuitului sau inculpatului*”.

sintagmei să aibă legătură cu opinia unanimă existentă sub imperiul vechii reglementări, conform căreia întreruperea prescripției răspunderii penale era o instituție care privea fapta comisă, și nu persoana făptuitorului. Astfel, din moment ce instituția prescripției avea în vedere fapta, și nu persoana, se consideră că nu există o rațiune pentru ca actul întreruptiv să trebuiască a fi comunicat făptuitorului⁵.

În data de 25 iunie 2018 a fost publicată în Monitorul Oficial decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018 a Curții Constituționale a României⁶. Prin această decizie, Curtea Constituțională a României a admis excepția de neconstituționalitate a textului prevăzut de art. 155 alin. (1) C. pen. și a constatat că soluția legislativă care prevedea că întreruperea cursului termenului de prescripție a răspunderii penale poate avea loc prin îndeplinirea „oricărui act de procedură în cauză” este neconstituțională.

În esență, Curtea Constituțională a arătat că soluția legislativă este lipsită de previzibilitate și contrară principiului legalității incriminării și pedepsei, întrucât termenul de prescripție a răspunderii penale ar putea fi întrerupt inclusiv prin acte care nu au fost comunicate suspectului sau inculpatului. Deosebit de important în acest context este că, în analiza sa, Curtea Constituțională a arătat, în cadrul par. 34, că soluția legislativă anterioară îndeplinea condițiile de previzibilitate, întrucât textul prevedea în mod expres că termenul de prescripție a răspunderii penale poate fi întrerupt doar prin îndeplinirea unui act care, potrivit legii, trebuia comunicat în cauza în care persoana vizată avea calitatea de învinuit sau inculpat.

Ulterior acestei decizii, până în anul 2022, legiuitorul nu a intervenit niciodată pentru a pune în acord dispozițiile legale declarate neconstituționale cu prevederile Constituției României⁷. În fața acestei omisiuni legislative, așa cum vom vedea ulterior, practica judiciară a fost pusă, de regulă, în situația de a se substitui legiuitorului primar.

Din perspectiva analizei practicii judiciare din intervalul anilor 2018-2022, marea majoritate a instanțelor au considerat că decizia Curții Constituționale nr. 297/2018 este una interpretativă⁸. În acest sens, instanțele apelau de cele mai multe ori la considerentele expuse de Curtea Constituțională a României în cadrul par. 34 din decizia nr. 297/2018, considerând că, în temeiul acestor din urmă raționamente ale instanței constituționale, instanțele ar trebui să aplice forma textului privind întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale

⁵ Pentru analiza acestei problematice, a se vedea C. Ghigheci, *Cauzele care înlătură răspunderea penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 111.

⁶ Publicată în M. Of. nr. 518 din 25 iunie 2018.

⁷ Deși, în conformitate cu art. 147 alin. (1) din Constituția României, „dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept”.

⁸ A se vedea în acest sens: C. Ap. Pitești, secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, decizia penală nr. 348/2021; C. Ap. Craiova, secția penală și pentru cauze cu minori, decizia penală nr. 689/2021 (disponibile pe www.rejust.ro). Conform doctrinei, deciziile interpretative sunt acelea prin care, „fără a declara neconstituționalitatea, instanța de justiție constituțională atribuie normelor criticate o anumită semnificație, un sens care le-ar face compatibile cu Constituția [...]”. A se vedea I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul român și în dreptul comparat* –, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 899-901.

prevăzut de Codul penal din 1969⁹. În același sens, în literatura de specialitate s-a arătat că intenția instanței constituționale a fost aceea de a circumstanția actele cu efect întreruptiv¹⁰. Totodată, unele instanțe, în încercarea de a oferi funcționalitate textului de lege privind întreruperea cursului prescripției răspunderii penale, au arătat că instanța de contencios constituțional nu a declarat neconstituționalitatea întregului text privind instituția întreruperii prescripției răspunderii penale, ci doar a sintagmei „oricărui act de procedură”¹¹.

Pe de altă parte, deși minoritare, au existat soluții de practică judiciară în care s-a considerat că decizia nr. 297/2018 a Curții Constituționale a României este una simplă, iar lipsa de intervenție a legiuitorului a determinat existența unui text nefuncțional privind întreruperea cursului termenului de prescripție a răspunderii penale¹².

După o perioadă de patru ani în care, așa cum am arătat mai sus, practica judiciară a fost în marea ei majoritate de acord că decizia nr. 297/2018 a fost una

⁹ În acest sens, a se vedea: C. Ap. Ploiești, secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, decizia penală nr. 689/2021; C. Ap. Cluj, secția penală și de minori, decizia penală nr. 612/2021 (disponibile pe www.rejust.ro). În această ultimă hotărâre, spre exemplu, s-a arătat că: „De altfel prezenta instanță a apreciat că o aplicare strict a dispozitivului deciziilor Curții Constituționale cu ignorarea considerentelor (a argumentelor ce stau la baza dispozitivului) ar fi la fel de neconstituțională ca și aplicarea dispozițiilor legale declarate neconstituționale de către Curte, fiind vorba de o aplicare neconformă unei decizii de admitere a excepțiilor de neconstituționalitate (și deci de o neaplicare fără justificare a unui text de lege constituțional într-o anumită interpretare consacrată de considerentele deciziei Curții Constituționale care precizează limitele aplicării deciziei respective, limite deopotrivă obligatorii pentru justițiabili și instanțe)”.

¹⁰ A se vedea C. Petre, *Prescripția răspunderii penale în urma deciziei Curții Constituționale nr. 297/2018*, în *Caiete de drept penal* nr. 3/2020, p. 106.

¹¹ „Această decizie nu a stabilit caracterul neconstituțional al prevederilor art. 155 alin. (1) Cod penal în întregul său, ci doar a sintagmei «oricărui act de procedură», și a generat practic o revenire la soluția legislativă conținută de art. 123 alin. (1) din Cod penal din 1969 și nicidecum nu are ca efect o abrogare a normei legale referitoare la întreruperea cursului prescripției răspunderii penale. De altfel nici autorul excepției de neconstituționalitate admise prin decizia sus amintită a Curții Constituționale nu a invocat neconstituționalitatea normei legale cuprinse în art. 155 alin. (1) C. pen., ci doar a sintagmei «orice act de procedură» conținută de acest text legal” – C. Ap. Bacău, secția penală, cauze minori și familie, decizia penală nr. 243/2021, disponibilă pe www.rejust.ro.

¹² A se vedea în acest sens Jud. Cluj-Napoca, secția penală, sentința penală nr. 250/2021. În această din urmă sentință, instanța a arătat următoarele aspecte: „Cu alte cuvinte, astfel cum s-a motivat și supra, instanța nu s-a raliat opiniei conform căreia față de lipsa de intervenție a legiuitorului pentru modificarea prevederilor neconstituționale, în prezent, întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale se produce în condițiile reținute la paragraful 34 din Decizia nr. 297/2018, respectiv doar «prin îndeplinirea unui act care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal», în mod asemănător soluției legislative anterioare, prevăzute la art. 123 alin. (1) din Codul Penal din 1969, care, în opinia judecătorului constituțional, «îndeplina condițiile de previzibilitate impuse prin dispozițiile constituționale analizate în prezenta cauză». Dimpotrivă, o astfel de abordare ar implica, în mod necesar, un act de adăugare la lege din partea judecătorului cauzei, în dorința de a suplini pasivitatea legislativului, ceea ce ar intra în vădită contradicție cu principiul legalității. Prin urmare, este evident că această decizie a Curții Constituționale a României nu este una interpretativă, ci una prin care se declară neconstituționalitatea unei părți din cuprinsul art. 155 alin. (1) C. pen.”. Totuși, hotărârea Judecătoriei Cluj-Napoca a fost ulterior desființată de către instanța de apel: „prin urmare, concluzia care se impune este aceea că decizia Curții Constituționale nr. 297/2018 este una de interpretare și că doar actele de procedură care se comunică subiectului pasiv al procesului penal întrerup cursul prescripției penale, iar în cauză, cel puțin în cursul urmăririi penale, cursul prescripției răspunderii penale a fost întrerupt prin mai multe acte procedurale [...]” – C. Ap. Cluj, secția penală și de minori, decizia penală nr. 106/2022 (ambele hotărâri fiind disponibile pe www.rejust.ro).

interpretativă, în data de 9 iunie 2022 a fost publicată în Monitorul Oficial decizia nr. 358/2022 a Curții Constituționale a României, decizie prin care s-a constatat încă o dată neconstituționalitatea textului prevăzut de art. 155 alin. (1) C. pen. Din considerentele acestei ultime hotărâri reiese de această dată în mod cert viziunea instanței constituționale asupra naturii deciziei nr. 297/2018, în motivare reținându-se următoarele aspecte deosebit de relevante:

„72. Așa fiind, Curtea constată că ansamblul normativ în vigoare nu oferă toate elementele legislative necesare aplicării previzibile a normei sancționate prin Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018. Astfel, deși Curtea Constituțională a făcut trimitere la vechea reglementare, evidențiind reperele unui comportament constituțional pe care legiuitorul avea obligația să și-l însușească, aplicând cele statuate de Curte, acest fapt nu poate fi interpretat ca o permisiune acordată de către instanța de contencios constituțional organelor judiciare de a stabili ele însele cazurile de întrerupere a prescripției răspunderii penale.

73. În consecință, Curtea constată că, în condițiile stabilirii naturii juridice a Deciziei nr. 297 din 26 aprilie 2018 ca decizie simplă/extremă, în absența intervenției active a legiuitorului, obligatorie potrivit art. 147 din Constituție, pe perioada cuprinsă între data publicării respectivei decizii și până la intrarea în vigoare a unui act normativ care să clarifice norma, prin reglementarea expresă a cazurilor apte să întrerupă cursul termenului prescripției răspunderii penale, fondul activ al legislației nu conține vreun caz care să permită întreruperea cursului prescripției răspunderii penale”.

Practic, printr-o argumentare care apelează la necesitatea respectării principiului legalității incriminării și pedepsei, precum și la necesitatea respectării principiului separației puterilor în stat, Curtea Constituțională arată că decizia nr. 297/2018 a Curții Constituționale a fost o decizie simplă. Totodată, referitor la trimiterile pe care instanța constituțională le-a făcut în decizia nr. 297/2018 la prevederile Codului penal 1969, Curtea Constituțională a arătat că acestea aveau doar rolul de a evidenția un comportament constituțional pe care legiuitorul avea rolul să și-l însușească.

Totodată, Curtea Constituțională a confirmat expres că în perioada cuprinsă între data publicării deciziei nr. 297/2018 și data intrării în vigoare a unui act normativ care să clarifice norma declarată neconstituțională, fondul activ al legislației nu a conținut vreun caz care să permită întreruperea cursului prescripției răspunderii penale (par. 73 din decizia nr. 358/2022).

Legiuitorul a intervenit în mod activ prin O.U.G. nr. 71/2022¹³, prin care a reglementat instituția întreruperii termenului de prescripție a răspunderii penale în mod asemănător cu cea din Codul penal din 1969: „Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului”.

Ulterior deciziei nr. 358/2022 a Curții Constituționale, în mod evident, în practica judiciară au început să apară o serie de probleme de aplicare a acestor decizii.

¹³ Publicată în M. Of. nr. 531 din 30 mai 2022.

O primă astfel de problemă viza „necesitatea” lămuririi naturii juridice a instituției prescripției răspunderii penale. În mod evident, în situația în care se considera că instituția prescripției răspunderii penale și instituția întreruperii cursului prescripției răspunderii penale aparțineau dreptului penal substanțial, forma textului art. 155 alin. (1) C. pen. din intervalul 25 iunie 2018-30 mai 2022 avea aptitudinea de a fi aplicată ca lege penală mai favorabilă.

Din punctul nostru de vedere, această problemă de drept nu a reprezentat o veritabilă controversă juridică care să necesite o interpretare obligatorie a Înaltei Curți de Casație și Justiție, fiind mai degrabă un mecanism prin care instanțele de judecată, și mai ales reprezentanții Ministerului Public, doreau să găsească o cale de a nu aplica decizia Curții Constituționale nr. 297/2018 în interpretarea oferită ulterior de către decizia Curții Constituționale nr. 358/2022.

Tradițional, în România, instituția prescripției răspunderii penale a fost considerată încă din perioada interbelică ca aparținând dreptului penal substanțial¹⁴. Mai mult decât atât, inclusiv jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție și a Curții Constituționale confirma acest aspect¹⁵.

Controversele legate de această problemă au fost în mod definitiv tranșate de către Înalta Curte de Casație și Justiție prin decizia nr. 67 din 25 octombrie 2022¹⁶. În motivarea acestei decizii pronunțate în procedura dezlegării unor chestiuni de drept s-a arătat că „normele referitoare la întreruperea cursului prescripției sunt norme de drept penal material (substanțial) supuse din perspectiva aplicării lor în timp principiului activității legii penale prevăzut de art. 3 din Codul penal, cu excepția dispozițiilor mai favorabile, potrivit principiului *mitior lex* prevăzut de art. 15 alin. (2) din Constituția României, republicată, și art. 5 din Codul penal”.

Dezbaterile referitoare la problematica aplicării prescripției răspunderii penale au continuat însă și din alte perspective. Așa cum vom vedea în continuare, Înalta Curte de Casație și Justiție a fost de asemenea sesizată în vederea dezlegării unor chestiuni de drept în ceea ce privește aplicarea legii penale mai favorabile în procedura contestației în anulare.

De asemenea, în încercarea de a nu aplica deciziile Curții Constituționale a României sau ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, există totodată instanțe care sesizează Curtea de Justiție a Uniunii Europene în vederea pronunțării unor hotărâri prealabile¹⁷.

¹⁴ Tr. Pop, *Drept penal comparat. Partea generală*, vol. II, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1923, p. 120-121. Aceeași concluzie se poate regăsi și în perioada postbelică – a se vedea V. Dongoroz, S. Kahane ș.a., *Explicații teoretice ale Codului penal*, vol. III, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2003, p. 347 – sau în perioada contemporană – a se vedea F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 135.

¹⁵ Spre exemplu, decizia nr. 1092/2012 a Curții Constituționale a României sau decizia nr. 2/2014 a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Pentru o analiză a apartenenței instituției prescripției răspunderii penale la dreptul penal substanțial, a se vedea D. Pârgaru, *Prescripție, quo vadis? Gânduri în legătură cu prescripția răspunderii penale în urma Deciziei nr. 358/2022 a Curții Constituționale*, în *Analele Universității din București – Seria Drept, Forum Juridic* nr. 1/2022, p. 48-49.

¹⁶ Publicată în M. Of. nr. 1141 din 28 noiembrie 2022.

¹⁷ În acest sens, Curtea de Justiție a Uniunii Europene urmează să judece în data de 5 mai 2023 cauza C-107/23 (în procedura accelerată) cu privire la o serie de întrebări adresate de către Curtea de Apel Brașov. În esență, sesizarea instanțelor naționale cu privire la acest subiect au de cele mai multe ori în vedere problematica existenței unui *risc sistemic de impunitate* prin aplicarea deciziilor Curții